

فهرست

سخن مدیر مسئول ۱

مقاله

- ۳ منابع اولین کتاب درسی فیزیک جدید در ایران
توفیق حیدرزاده
- ۳۱ کتاب *الصیدنة فی الطب* ابوریحان بیرونی و تحریر فارسی کاسانی
سارا فرض پور ماچپانی
- ۵۵ قارچ‌های دارویی در *الصیدنة فی الطب* ابوریحان بیرونی و چیستی آنها
شمامه محمدی‌فر
- ۶۵ رساله چگالی سنجی ابوریحان بیرونی
ابوذر فرض پور ماچپانی
- ۸۲ *مقالید علم الهیئة بیرونی*
ای. اس. کندی، ترجمه محمد مهدی صدرفراتی
- ۹۱ ابوریحان بیرونی، دوستدار حقیقت
غلامحسین یوسفی، ترجمه زینب کریمیان
- ۹۹ میزان آشنایی ابوریحان بیرونی با متن‌های اخترشناسی سانسکریت
دیوید پینگری، ترجمه کورس ضیائی
- نقد و بررسی ادعای داروینی بودن ابوریحان بیرونی، هشتصد سال
پیش از داروین
- ۱۱۴ یان ویلچینسکی، ترجمه امیرمحمد گمینی
- ۱۲۳ انگیزه بیرونی در ابداع روش درون‌یابی مرتبه دوم
ای. اس. کندی، ترجمه و تلخیص مهسا راقب
- ۱۲۷ ابوریحان بیرونی و نظریه اوج خورشید
ویلی هارتتر و ماتیا س شرام، ترجمه امیرمحمد گمینی
- ۱۳۸ بعضی فواید لغوی کتاب *الجماهر بیرونی*
محمد معین
- ۱۴۸ بیرونی در اندلس
خولیو سامسو، ترجمه حنیف قلندری
- ۱۶۹ ابوریحان بیرونی میان یونان و هند
فرانتس روزنتال، ترجمه محمد باقری

معرفی کتاب

- ۱۷۵ *زیج یمینی*
امیرمحمد گمینی
- ۱۷۸ بررسی و بازبینی چاپ *التفهیم لاوائل صناعة التنجیم*
رضوان مساح

نسخه‌های خطی

- ۱۸۲ ترجمه عبری رساله *السماء والعالَم* منسوب به ابن سینا
روث گلستر، ترجمه حمیرا انقطاع

سخن مدیر مسئول

فرار شد به عنوان مدیر مسئول، یادداشت کوتاهی دربارهٔ این ویژه‌نامه و کارهایی که قرار بود دربارهٔ ابوریحان بیرونی انجام شود، تقدیم کنم. نخست یادی کنم از زنده‌یاد پرویز اذکائی، از مشاوران علمی این مجله که در اردیبهشت سال جاری رخ در نقاب خاک کشید و جامعهٔ علمی از وجود او محروم شد.^۱ پرویز اذکائی سال ۷۲ کتابچه‌ای حاوی اطلاعات کتابشناسی ۲۰۰۰ اثر در حوزهٔ تاریخ، فرهنگ و تمدن اسلامی تألیف کرد و تحویل میراث مکتوب داد. وی نام این اثر را نقاوة الآثار گذاشته بود که نشان‌دهندهٔ گسترهٔ آگاهی او به منابع تاریخ علمی بود. یکی از آثار ارزندهٔ او تحقیق و تصحیح متن عربی الآثار الباقیه ابوریحان بیرونی (۱۳۸۰)، میراث مکتوب) و ترجمهٔ تعلیقات زاخائو و افزودن تعلیقاتی ارزشمند بر آن، سپس ترجمهٔ همان متن به فارسی (علمی ۹۲، نشر نی ۹۷)، دو کوشش درخور ستایشی بود که وی در کارنامهٔ علمی خود برجای گذاشت. در دههٔ هشتاد هم همایون صنعتی‌زاده قانون مسعودی بیرونی را برای ترجمه به او سپرد، و اخیراً در کتابخانهٔ وقفی اذکائی بخش‌هایی از این کتاب را دیدم که قرار است در مجموعه انتشارات مادستان که متعلق به موقوفهٔ وی است، منتشر شود. همچنین اذکائی تک‌نگاشت مفیدی در شرح احوال و آثار ابوریحان نوشت که یکی از آثار سودمندی است که تاکنون دربارهٔ ابوریحان تألیف شده است. (طرح نو، ۱۳۷۵)

مدتی بود در صدد بودیم پس از برگزاری همایش میراث علمی خواجه نصیر طوسی، غیاث‌الدین جمشید کاشانی و کوشیار گیلانی، همایشی هم به نام ابوریحان بیرونی برگزار

۱. این شمارهٔ میراث علمی به سبب تأخیر، پس از درگذشت ایشان منتشر می‌شود.

کنیم. وقتی اعلام شد که در جلسه ۱۱ نوامبر ۲۰۲۱ در کنفرانس عمومی سازمان علمی فرهنگی آموزشی یونسکو، به مناسبت ۱۰۵۰امین سالگرد تولد ابوریحان بیرونی، این دانشمند برجسته ایرانی، در فهرست جهانی نكوداشت‌های ۲۰۲۲-۲۰۲۳ یونسکو به طور مشترک برای ایران، ازبکستان و تاجیکستان به ثبت رسید، از همان زمان مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب، عزم خود را جزم کرد تا همایش بین‌المللی میراث علمی ابوریحان بیرونی را برنامه‌ریزی و در ۱۴۰۱ با انتشار برخی آثار بیرونی برگزار کند. طی این دو-سه سال چندین بار مکاتبه و حتی در جلسه هیأت امنای مؤسسه به تصویب رسید تا اعتبارات لازم در اختیار میراث مکتوب قرار داده شود و این همایش با انتشار دو اثر از ابوریحان منعقد شود، توفیقی حاصل نشد و اولویتی برای این موضوع در نظر گرفته نشد. دو کشور دیگر جشن‌های خوبی برپا کردند و باعث تأسف است که کشوری که ابوریحان کتاب التفهیم‌ش را به فارسی نوشته و متعلق به فرهنگ ایران بزرگ فرهنگی است، هیچ اقدامی نکرد. سال ۱۳۵۰ هم به مناسبت هزاره ابوریحان در چند کشور از جمله ایران، هند و افغانستان جشن‌های باشکوهی برپا و کتاب‌هایی هم منتشر شد، از جمله کتابشناسی ابوریحان بیرونی به کوشش سید حسین نصر، البیرونی کتاب نبود توسط عبدالحی حبیبی به پشتو و کتابشناسی البیرونی به انگلیسی توسط احمد سعیدخان در دهلی. این‌ها بخشی از کوشش‌هایی بوده که در چند دهه گذشته برای معرفی بیرونی انجام شده است.

مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب بسیار مفتخر است که تاکنون سه اثر ارزشمند الآثار الباقیه، الجماهر فی الجواهر و راشیحات الهند از این دانشمند ایرانی را منتشر کرده است و ویراست جدیدی از التفهیم بیرونی را در دست انتشار دارد که با نام جلال‌الدین همایی و ویراستار آن رضوان مساح سال آینده منتشر خواهد شد. با گرامی‌داشت یاد عباس زریاب خوئی، ابوالقاسم قربانی، علی اکبر داناسرشت و پرویز اذکائی که هر یک تلاشی در خور ستایش برای تحقیق و انتشار آثار ابوریحان بیرونی کرده‌اند، یادداشت خود را به پایان می‌برم.